

HET DELTAPLAN VOOR HET NOORDEN VANUIT HET FRIESE INWONERSPERSPECTIEF

JUNI 2022

Naar aanleiding van de motie **Amhaouch** hebben de provincies Fryslân, Groningen, Drenthe en Flevoland in 2021 de '**Bouwstenen voor het Deltaplan**' opgesteld. Hiermee willen zij een bijdrage leveren aan nationale opgaven als de woningbouw, energietransitie en klimaatadaptatie. De bouwstenen voorzien in een sterker noordelijk stedelijk netwerk, dat goed verbonden is met de Randstad. De regionale bouwstenen voor het Deltaplan bestaan uit het realiseren van 220.000 extra nieuwe woningen (bovenop de 'autonome' groei van 100.000 woningen) en de verbetering van de spoorweginfrastructuur, waaronder de aanleg van de Lelylijn.

Inleiding

Hoe denken inwoners van Fryslân over het Deltaplan voor het Noorden? Om dat te onderzoeken heeft het Fries Sociaal Planbureau (FSP) haar representatieve burgerpanel, **Panel Fryslân**, bevraagd. De vragen gingen onder andere over de bekendheid met het Deltaplan, de waardering van de doelen van het Deltaplan, en de verwachte effecten wanneer het plan wordt uitgevoerd. Bij het construeren van de vragenlijst is gebruikgemaakt van het brede-welvaartsconcept en de verschillende dimensies daarvan, en van het document '**Bouwstenen voor het Deltaplan**'. Daarnaast is gebruikgemaakt van een inventarisatie van onderwerpen in het debat over het Deltaplan in de media.

Over het FSP

Het FSP wil bijdragen aan de beleids- en bestuurskracht voor een toekomstbestendig Fryslân door het ontwikkelen, delen en duiden van betrouwbare en wetenschappelijk onderbouwde kennis. Het FSP biedt inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen en veranderingen in de leefsituatie van inwoners van Fryslân. Wat inwoners in Fryslân ervaren, vinden en doen, is hierbij belangrijk.

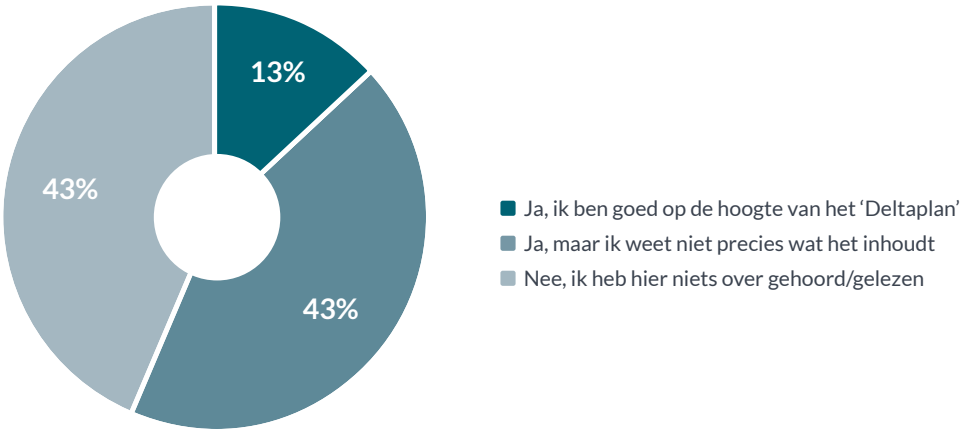
Panel Fryslân

Panel Fryslân is het burgerpanel van het FSP. Panel Fryslân telt zo'n zevenduizend leden en bestaat uit een representatieve mix van mannen, vrouwen, jongeren (vanaf 18 jaar), ouderen, verschillende opleidingsniveaus, mensen met hogere en met lagere inkomens, uit alle streken van de provincie Fryslân. Mensen kunnen zich niet zelf aanmelden voor dit burgerpanel, maar worden via aselecte steekproeven geselecteerd en uitgenodigd deel te nemen.
Om de representativiteit van het panel te garanderen worden iedere twee jaar nieuwe panelleden geworven. Een aantal vragenlijsten wordt periodiek herhaald, waardoor veranderingen in houdingen, opvattingen en gedrag van inwoners van Fryslân kunnen worden gemeten.

In hoeverre zijn inwoners van Fryslân op de hoogte van het Deltaplan voor het Noorden?

Slechts een klein deel van de inwoners van Fryslân (13%) geeft aan goed op de hoogte te zijn van het Deltaplan voor het Noorden; 43 procent is (enigszins) op de hoogte, maar weet niet precies wat het Deltaplan inhoudt. Een even groot aandeel (43%) heeft nog niets gehoord of gelezen over het Deltaplan.

In Fryslân staat het 'Deltaplan voor het Noorden' hoog op de politieke agenda. Heeft u hier iets over gehoord en/of gelezen?

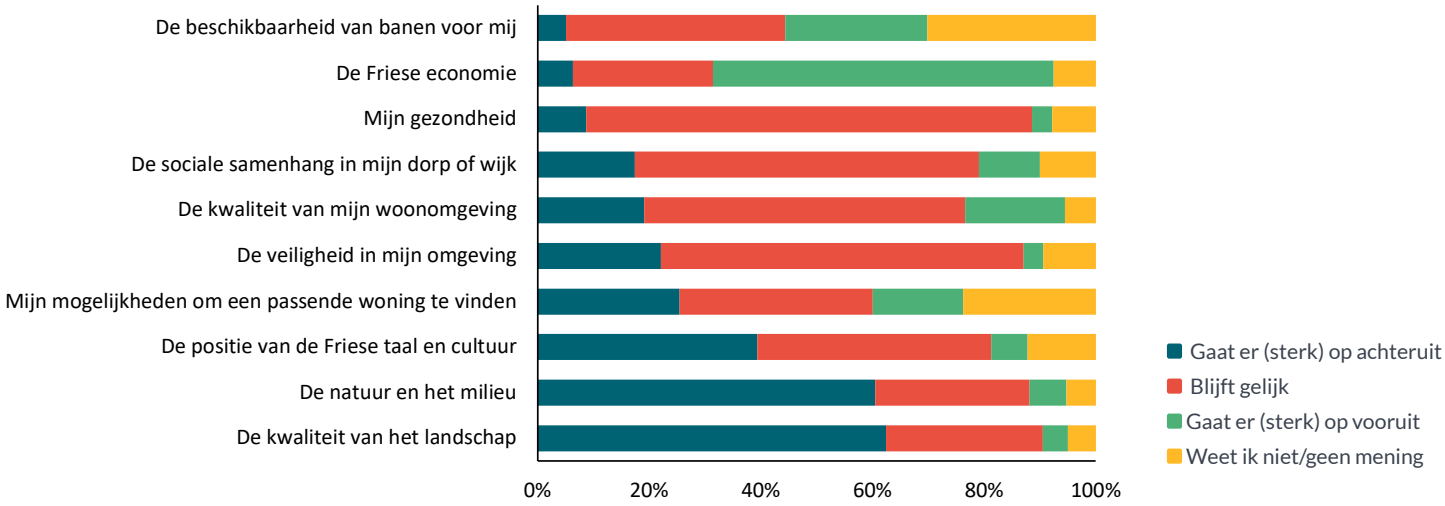

Na deze vraag is de volgende **beschrijving van het Deltaplan** gehanteerd:
De kern van het 'Deltaplan' voor Fryslân is de Lelylijn (een spoorverbinding tussen Groningen en Lelystad, met stations in Drachten, Heerenveen en Emmeloord) en het bouwen van extra woningen in Fryslân, bovenop de bestaande plannen en afspraken.

Welke veranderingen verwachten inwoners van Fryslân als gevolg van de uitvoering van het Deltaplan?

Aan de hand van de brede welvaartsaspecten is de respondenten gevraagd op welke vlakken zij (eventueel) vooruitgang dan wel achteruitgang verwachten, mocht het Deltaplan ten uitvoer worden gebracht. Over de gehele linie zien de inwoners vaker achteruit- dan vooruitgang op de verschillende aspecten. Men verwacht met name achteruitgang van 'natuur en milieu' en van de 'kwaliteit van het landschap' bij de realisatie van het Deltaplan. Ook op het vlak van de Friese taal en cultuur verwacht een grote groep inwoners (bijna vier op de tien) achteruitgang. Voordelen zien inwoners ook in de realisatie van het Deltaplan, voornamelijk op het vlak van de economie en werkgelegenheid. Zo verwacht ruim zes op de tien inwoners dat de Friese economie er (sterk) op vooruitgaat wanneer het Deltaplan wordt uitgevoerd. Op een aantal aspecten verwachten de meeste inwoners geen effecten. Dat geldt met name voor gezondheid, veiligheid, sociale samenhang en kwaliteit van de woonomgeving.

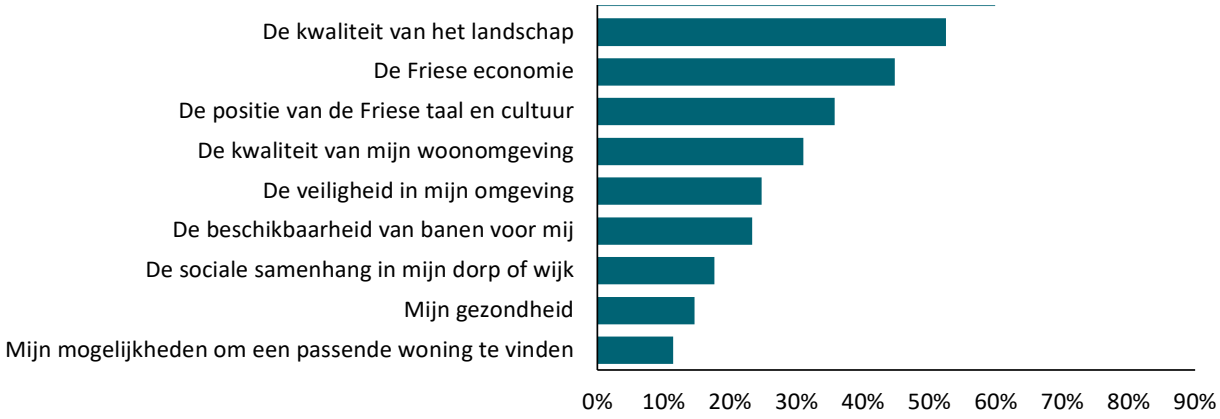
Mensen hebben verschillende verwachtingen over wat er zal gebeuren als het 'Deltaplan' wordt uitgevoerd. Hoe verwacht u dat onderstaande punten zullen veranderen als dit gebeurt?

Ook in een open vraag konden respondenten aangeven welke veranderingen zij nog meer verwachten als gevolg van het Deltaplan. Een betere bereikbaarheid van en verbinding met andere landsdelen werd veruit het vaakst genoemd als positieve verandering door het Deltaplan. Dit leidt weer tot andere voordelen, zoals minder wegverkeer en meer mogelijkheden om hier te wonen en elders te werken. In negatieve zin wordt dikwijls gewezen op de komst van mensen van buiten de provincie naar Fryslân en de nadelen die dit met zich meebrengt: toenemende druk op de woningmarkt, en verstoring van de rust en ruimte.

Naast de vraag op welke aspecten men verandering verwacht, is de respondenten ook gevraagd welke aspecten het zwaarst wegen in hun mening over het Deltaplan. De meeste respondenten noemen ‘de natuur en het milieu’ als belangrijkste element, gevolgd door het landschap, de economie, en de Friese taal en cultuur. Dit zijn ook de aspecten waarop de inwoners het vaakst verandering verwachten (ten negatieve of ten positieve).

>> Welke punten wegen voor u het zwaarst in uw mening over het ‘Deltaplan voor het Noorden’?

Verschillen tussen groepen

Hangen verschillende groepen in de Friese samenleving andere gewichten aan de verschillende brede-welvaartsaspecten? We kijken daarbij naar leeftijd (18-39, 40-64 en 65-plus) en opleiding (laag, middelbaar en hoog).

Leeftijd

Natuur en milieu speelt bij alle leeftijdsgroepen een belangrijke rol. De oudste leeftijdsgroep (65-plus) noemt (de kwaliteit van) het landschap relatief vaak als belangrijk argument, hetzelfde geldt voor de positie van de Friese taal en cultuur. De jongste leeftijdsgroep (18-39) noemt in vergelijking met de oudere leeftijdsgroepen vaak de beschikbaarheid van banen als belangrijk argument in de Deltaplan-discussie. 39 procent van deze leeftijdsgroep verwacht ook daadwerkelijk dat het Deltaplan zal zorgen voor meer baankeuze (grootste groep (46%) zegt ‘blijft gelijk’).

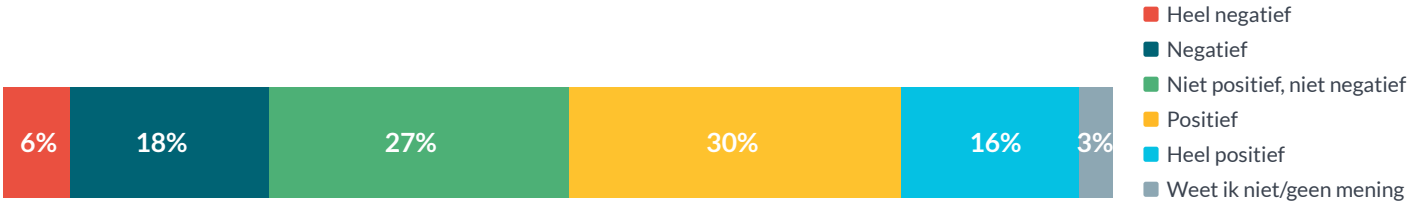
Opleiding

Natuur en milieu speelt bij alle opleidingsniveaus een belangrijke rol. Laagopgeleiden noemen (de kwaliteit van) het landschap relatief vaak als belangrijk argument. Hetzelfde geldt voor de positie van de Friese taal en cultuur en 'de veiligheid in mijn omgeving'. Economie en de beschikbaarheid van banen worden relatief vaak genoemd door hoogopgeleiden. Van de hoogopgeleiden denkt ruim een derde (34%) dat de beschikbaarheid van banen voor hen erop vooruit zal gaan door het Deltaplan (41% zegt ‘blijft gelijk’, 21% weet het niet).

Hoe positief of negatief staan de inwoners van Fryslân tegenover de aanleg van de Lelylijn? Welke argumenten dragen zij hiervoor aan?

Over de aanleg van de Lelylijn zijn inwoners van Fryslân verdeeld, hoewel de groep die overwegend positief oordeelt groter is (46%) dan de groep die negatief staat tegenover de Lelylijn (24%). De inwoners die negatief staan tegenover de Lelylijn benadrukken met name de nadelen voor natuur, milieu en landschap, en stellen dat de hoge kosten niet opwegen tegen eventuele voordelen voor Fryslân (die zij vaak niet zien, of slechts voor een klein deel van Fryslân). De inwoners die positief aankijken tegen de komst van de Lelylijn stellen dat een betere en snellere verbinding met de rest van het land en de Randstad profijtelijk is voor Fryslân: meer werkgelegenheid, en minder autogebruik.

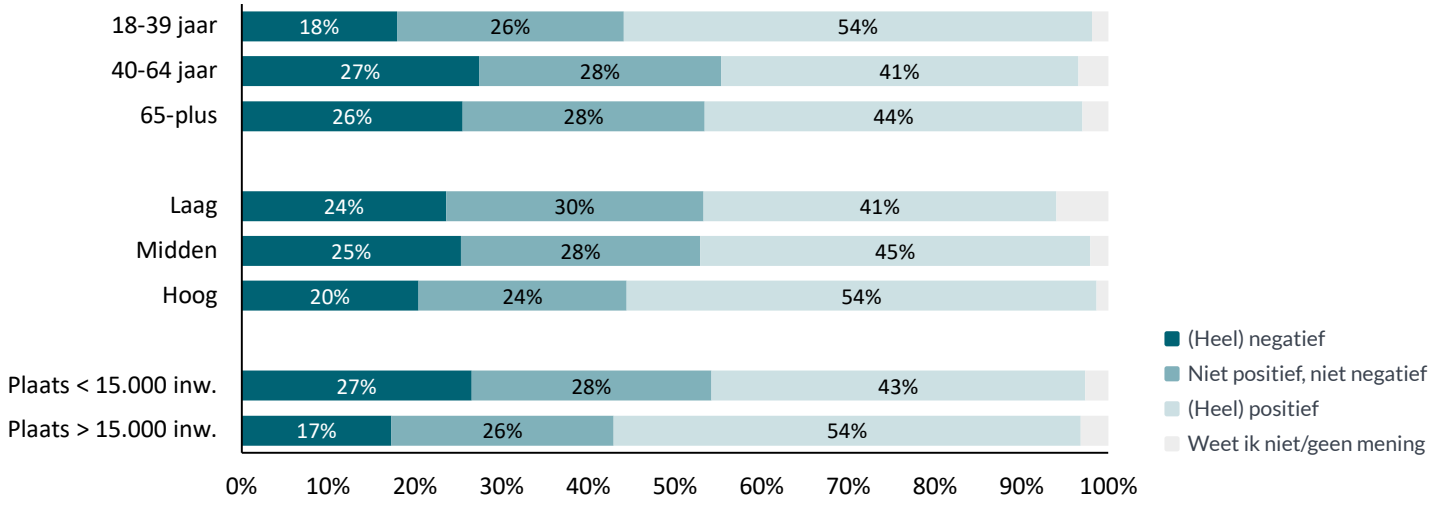
>> Hoe positief of negatief staat u in het algemeen tegenover de aanleg van de Lelylijn?

Verschillen tussen groepen

Jongvolwassenen (18-39 jaar) zijn vaker positief over de Lelylijn dan oudere leeftijdsgroepen. Ruim de helft van de jongvolwassenen (56%) geeft aan positief te staan tegenover de Lelylijn. Zij denken ook vaker dan oudere leeftijdsgroepen gebruik te zullen maken van de Lelylijn. In vergelijking met laag- en middelbaar opgeleiden staan hoogopgeleiden vaker positief tegenover de Lelylijn. Hoogopgeleiden geven ook het vaakst aan gebruik te zullen maken van de Lelylijn. Tot slot speelt geografie een rol. Inwoners van de vier grootste plaatsen in Fryslân staan in het algemeen positiever tegenover de Lelylijn dan inwoners van kleinere kernen. Dit geldt met name voor inwoners van Drachten, Heerenveen en Leeuwarden, de steden die aan het (beoogde) spoortracé liggen.

>> Hoe positief of negatief staat u in het algemeen tegenover de aanleg van de Lelylijn?

Hoe denken inwoners van Fryslân over het bouwen van extra woningen in Fryslân en welke argumenten dragen zij hiervoor aan?

De overgrote meerderheid van de inwoners van Fryslân is van mening dat in Fryslân extra woningen moeten worden gebouwd, onder andere om de vergrijzing, ontgroening en bevolkingsdaling in Fryslân tegen te gaan. Daarbij moet met name worden gekeken naar de behoefte van de huidige inwoners van Fryslân (65%). Een kwart (24%) is van mening dat er zowel voor de huidige inwoners als voor mensen van buiten de provincie moet worden gebouwd. Een klein deel van de inwoners (5%) zegt: 'geen extra woningen'. Zij stellen onder andere dat er nu al veel leegstand is, waar eerst gebruik van moet worden gemaakt.

>> Welke van de onderstaande stellingen over het bouwen van extra woningen geeft het best uw mening weer?

Hoeveel woningen, welke, voor wie en waar?

Hoeveel?

Gevraagd naar de aantallen extra woningen die nodig zijn volgens de inwoners, valt op dat deze lager liggen dan die in de '**Bouwstenen voor het Deltaplan**' worden genoemd. Ruim de helft van de inwoners (51%) gaat uit van maximaal 25.000 extra woningen, 13 procent van meer dan 25.000 woningen. Een derde (37%) weet het niet.

Welke?

Met name koop-, of meer huurwoningen? De grootste groep inwoners (37%) is voor een evenwichtige mix van koop- en sociale huurwoningen. Ruim een vijfde (22%) is van mening dat er met name koopwoningen moeten worden gebouwd, maar ook sociale huurwoningen. Een derde (33%) stelt dat er met name sociale huurwoningen moeten worden gebouwd, maar ook koopwoningen.

Waar?

Waar moeten de extra woningen met name worden gebouwd? In de stedelijke centra? In kleinere kernen? Veruit de grootste groep (47%) stelt: verspreid over alle type kernen.

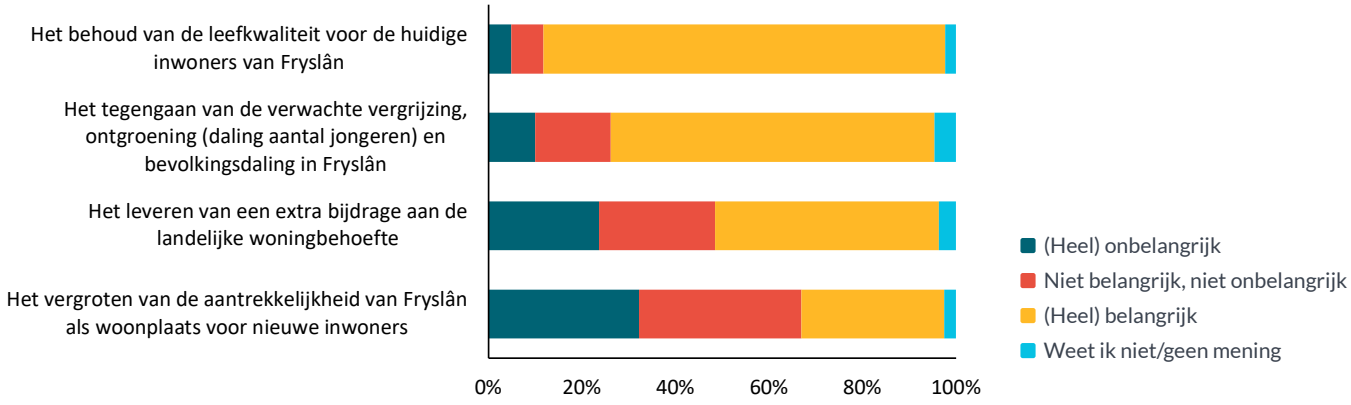
Wie?

Tot slot is aan de respondenten gevraagd of specifieke groepen voorrang moeten krijgen bij de koop van de nieuwbouwwoningen. Vier groepen worden hier met name genoemd: starters, jongeren, woning-zoekenden met een lokale maatschappelijke binding, en woning-zoekenden met een lokale economische binding.

Hoe belangrijk vinden de inwoners de doelen van het Deltaplan voor Fryslân?

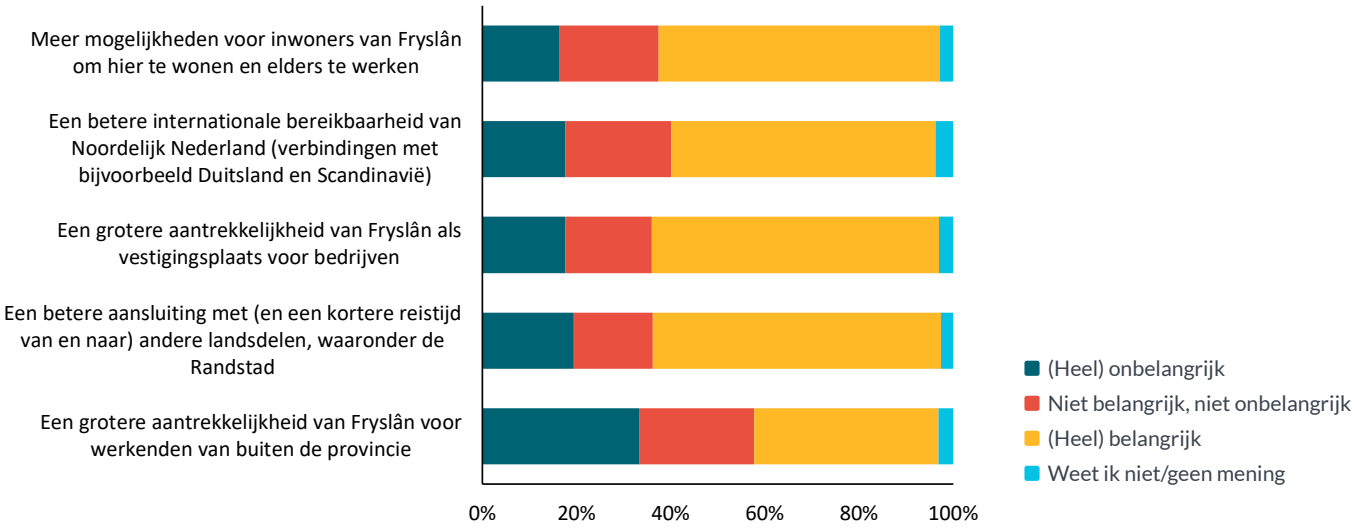
In de 'Bouwstenen' is een aantal doelen van de Lelylijn en van het bouwen van extra woningen geformuleerd. Met betrekking tot de woningbouw vinden de inwoners het behoud van de huidige leefkwaliteit erg belangrijk. Dit blijkt ook uit de zorgen die de inwoners uiten over de gevolgen van het Deltaplan voor de natuur en het landschap. Ook het tegengaan van vergrijzing, ontgroening en bevolkingsdaling kan op veel steun rekenen (69% vindt dit (heel) belangrijk). Over het belang van het aantrekken van mensen van buiten de provincie, en over de vraag of Fryslân een extra bijdrage moet leveren aan de landelijke woningbehoefte bestaat meer verdeeldheid (hoewel de grootste groep, 48%, hier belang aan hecht).

>> De betrokken overheden hebben een aantal doelen geformuleerd van het bouwen van extra woningen in het kader van het Deltaplan. Hoe onbelangrijk of belangrijk vindt u deze doelen van het bouwen van extra woningen voor Fryslân?

Ook de geformuleerde doelen van de Lelylijn vinden weerklank. Ongeveer drie op de vijf inwoners hechten waarde aan een betere aansluiting met andere landsdelen, meer mogelijkheden voor inwoners van Fryslân om hier te wonen en elders te werken, en een grotere aantrekkelijkheid van Fryslân als vestigingsplaats voor bedrijven. Over het doel om als provincie aantrekkelijker te worden voor werkenden van buiten Fryslân bestaat meer verdeeldheid. Niet iedereen is ervan overtuigd dat de Lelylijn zorgt voor het realiseren van deze doelen. Volgens de inwoners ligt de sterkste bijdrage van de Lelylijn in het realiseren van een betere aansluiting met andere landsdelen, en meer mogelijkheden voor inwoners om hier te wonen en elders te werken.

>> De betrokken overheden hebben een aantal doelen geformuleerd van de aanleg van de Lelylijn. Hoe onbelangrijk of belangrijk vindt u deze doelen van de Lelylijn voor Fryslân?

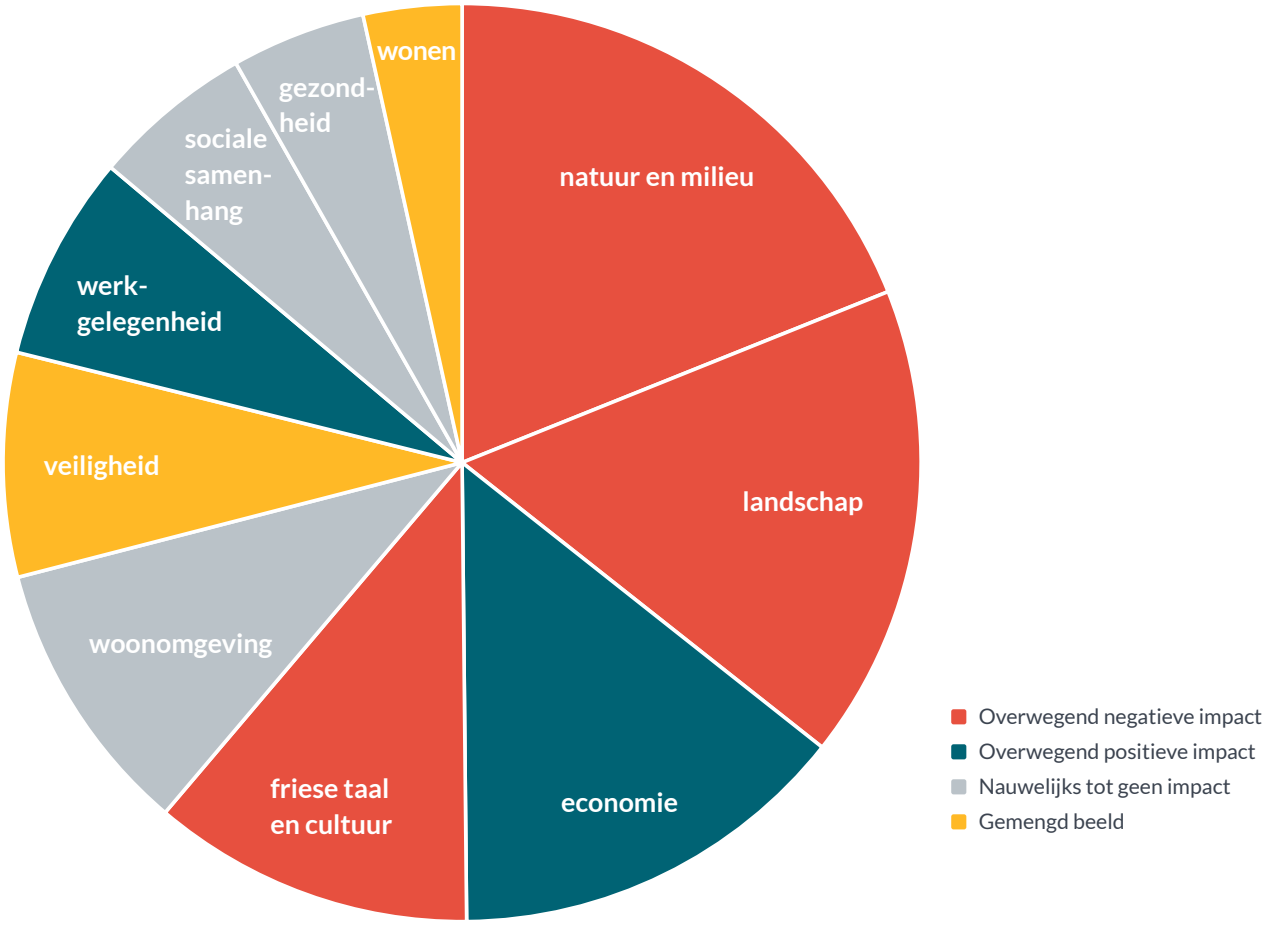
Draagt het Deltaplan voor het Noorden volgens inwoners bij aan de brede welvaart in Fryslân?

Op basis van ons panelonderzoek kunnen we geen antwoord geven op de vraag tot welke slotsom inwoners van Fryslân komen in hun oordeel over het Deltaplan voor het Noorden. Hier is niet naar gevraagd omdat enkele cruciale onderdelen van 'het Deltaplan' (waaronder het aantal te bouwen woningen) ten tijde van de uitvraag nog onduidelijk waren. Wel maken de resultaten van het panelonderzoek duidelijk dat inwoners van Fryslân zeer verschillend naar de diverse onderdelen en doelen van het plan kijken en dat hun inschattingen van de positieve en negatieve effecten sterk uiteenlopen. Ook laten de bevindingen zien dat inwoners van Fryslân de achterliggende waarden die in het publieke debat over het Deltaplan voor het Noorden tegen elkaar worden afgewogen, verschillend beoordelen.

Herkenbaar is de bevinding dat de meeste inwoners van Fryslân meer waarde hechten aan doelen die in positieve zin bijdragen aan regionale ontwikkelingen op de korte termijn, dan aan doelen die bijdragen aan een effectieve aanpak van landelijke vraagstukken, zoals de wooncrisis op Nederlandse schaal, of internationale vraagstukken, zoals betere spoorverbindingen met Duitsland en Scandinavië.

Het brede-welvaartsmodel stelt ons in staat om een breder beeld te geven van de afwegingskaders die inwoners (vaak impliciet) vanuit hun leefwereld hanteren in hun oordeelsvorming over het Deltaplan voor het Noorden. Uitgaande van de gemiddelde scores op de verschillende afwegingscriteria kan het gevonden hoofdpatroon als volgt worden weergeven:

>> Welke impact verwachten inwoners van het Deltaplan en hoe zwaar wegen ze deze in hun oordeel?

De kleur van de taartpunten geeft aan in hoeverre inwoners positieve of negatieve impact op deze dimensies verwachten van de uitvoering van het Deltaplan. De omvang van de taartpunten geven aan hoe zwaar inwoners van Fryslân deze dimensies wegen in hun oordeel over het Deltaplan voor het Noorden.

Opvallend is dat inwoners de kwaliteit van het landschap, natuur en milieu zwaarder zeggen te wegen in hun oordeel over het Deltaplan dan economische waarden, maar dat deze prioritering van waarden niet resulteert in een grotere groep tegenstanders van de Lelylijn of gebrek aan draagvlak voor de bouwambities.
Waarschijnlijk zullen inwoners de uitwerking van het uiteindelijke plan en de uitvoering daarvan op deze punten wel kritisch volgen. Datzelfde geldt voor de positie van de Friese taal en cultuur en de kwaliteit van de eigen leefomgeving.

Het is de uitdaging aan bestuurders en volksvertegenwoordigers om te laten zien dat het Deltaplan voor het Noorden (of een alternatief plan) niet alleen bijdraagt aan economische waarden, maar ook aan andere waarden die inwoners van belang vinden voor een brede welvaart in Fryslân.

Meer weten over dit onderzoek? Neem contact op met Dirk Postma, **dpostma@fsp.nl**.

Fries Sociaal Planbureau
Doelestraat 8a
8911 DX Leeuwarden
(058) 234 85 00
info@fsp.nl
www.fsp.nl

Het Fries Sociaal Planbureau wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.